

УДК 81'42:81'367.626.2/.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-211-18>**ВАРІАНТНІ ВІДМІНКОВІ ФОРМИ ПРИСВІЙНИХ ТА ВКАЗІВНИХ ЗАЙМЕННИКІВ У ПРИЖИТТЄВИХ ПОЕЗІЯХ ІВАНА ФРАНКА****VARIANT CASE FORMS OF POSSESSIVE AND DEMONSTRATIVE PRONOUNS IN IVAN FRANKO'S LIFETIME POETRY**

Шмілик І. Д.,

orcid.org/0000-0002-3289-7997

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри української мови

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті описано варіантні відмінкові форми присвійних займенників *мій, твій, свій*, а також вказівних займенників *той, сей*. Зазначено джерельну базу – це всі прижиттєві збірки Каменяря: «Баляди и рассказы» (1876), «З вершин і низин» (1887, 1893), «Зівяле листє» (1896, 1911), «Мій ізмарagd» (1898), «Давне і нове» (1911), «Із днів журби» (1900), «Semper tiro» (1906), «Із літ моєї молодости» (1914). Зазначено, що українська мова кінця XIX – початку XX ст., на відміну від сучасної, репрезентує два типи відмінювання займенників – східноукраїнський (граматики Є. Тимченка та В. Сімовича) та західноукраїнський (граматика С. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера), що зумовило наявність варіантних форм. У досліджуваних поезіях І. Франка виявлено варіантні форми присвійних займенників *мій, твій, свій* та *моя, твоя, своя* у родовому (*мого/мойого, твого/твойого, свого/свойого; моєї/моєї, твоє/твоїї, своє/своїї/своїї*), давальному (*моєму/мому*) відмінках однини, які були нормативними і для західно-, і для східноукраїнського варіантів мови кінця XIX – початку XX ст. Натомість у місцевому відмінку однини засвідчено варіантні форми, одна з яких була характерна для тогочасної української мови (*в моїм, на твоїм, в своїм*), інша ж відображала словозміну займенників галицько-буковинської групи говорів (*в моєму, на твоєму, в своєму*). Зафіксовано стягнені та нестягнені варіантні форми *вказівних займенників* у називному та знахідному відмінках однини жіночого та середнього роду, а також у множині (*та, те, ті/тая, тее, тії; ся, се/сяя, сеє; сю/сюю*). Виявлено поодинокі випадки вживання редульованих форм (*тота; тото, тоту*) та складних форм (*тамтой, тамті*) вказівних займенників. Засвідчено варіантні форми займенника *та, сей* в родовому відмінку однини, які відображають західно- та східноукраїнський літературні варіанти мови кінця XIX – початку XX ст. (*тої/тієї; сього*), а також характерні галицько-буковинській групі говорів південно-західного наріччя (*сеґо*). Аналіз такого матеріалу може слугувати основою для майбутніх напрацювань, які стосуватимуться мови творів не лише Каменяря, а й інших письменників кінця XIX – початку XX ст.

Ключові слова: І. Франко, поезія, прижиттєві збірки, присвійні займенники *мій/моя, твій/твоя, свій/своя*, вказівні займенники *та/тая/тота, те/теє/тото, ся/сяя, се/сеє, ті/тії/тамті*, відмінювання займенників, варіантні відмінкові форми слова.

The article describes the variant case forms of the possessive pronouns namely (мій) my, (твій) your, (свій) one's own, as well as the demonstrative pronouns such as that (той) and this (сей). The source base, which is all Stone-Hewer's lifetime collections, includes «Ballads and Tales» (1876), «From the Heights and Lowlands» (1887, 1893), «Withered Leaves» (1896, 1911), «My Emerald» (1898), «Ancient and New» (1911), «From the Days of Sorrow» (1900), «Semper Tiro» (1906), «From the Years of My Youth» (1914).

The article indicates that the Ukrainian language of the late nineteenth and early twentieth centuries, unlike the modern one, represents two types of pronoun declension such as Eastern Ukrainian (grammar by E. Tymchenko and V. Simovych) and Western Ukrainian (grammar by S. Smal'-Stotskii and F. Gartner), which led to the presence of variant forms.

The variant forms of the possessive pronouns my(мій), your(твій), one's own (свій) and my(моя), your(твоя), one's own(своя) were found in the genitive such as my(мого/мойого), your(твого/твойого), yours (свого/свойого), my/mine(моєї/моєї), your/yours(твоє/твоїї), yours/yours', my/his/her/your/their(своє/своїї/своїї), dative my/my(моєму/мому) cases in the singular, which were normative for both the Western and Eastern Ukrainian variants of the language at that time.

On the other hand, in the locative case of the singular, variant forms are found, one of which was characteristic of the Ukrainian language of the time (in my, on your, in yours) (в моїм, на твоїм, в своїм, while the other reflected the word change of pronouns of the Halych-Bukovyna group of dialects, for instance, in my, on your, in one's own (в мойому, на твоїому, в своїому). There were used contracted and non-contracted variant forms of demonstrative pronouns in the nominative and accusative cases of the singular feminine and neuter genders as well as in plural such as that, those, this, those (та, те, ті/тая, тее, тії; ся, се/сяя, сее; сю/сюю).

The usage of reduplicated forms of that (тота; тото, тоту) and compound forms of that (тамтой, тамті) of demonstrative pronouns were found in some rare cases. Variant forms of the pronouns such as that (та) and this (сей) were used in the genitive case of the singular, reflecting the Western and Eastern Ukrainian literary variants of the language at the end of the 19th to the beginning of the 20th century, for example, this (тої/тієї; сього), as well as characteristics of the Halych-Bukovyna dialect group of the Southwestern dialect of that (cero). Analyzing such material can serve as a foundation for future studies regarding the language of works not only by Franko but also by other writers from the late 19th to the early 20th century.

Key words: I. Franko, poetry, lifetime poetry, possessive pronouns my/mine, your/yours, one's own, demonstrative pronouns this/ that/these/those forms, declension of pronouns, variant case forms.

Постановка проблеми. У граматиці української мови займенник посідає важливе місце і водночас дискусійне, адже не всі мовознавці трактують цю частину мови як самостійну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському мовознавстві є чимало наукових досягнень щодо граматичних особливостей займенника як частини мови. Це праці І. Вихованця, К. Городенської, В. Горпинича, Н. Дзюман, І. Матвіяса, М. Плющ, С. Самійленко, О. Шпить та інших мовознавців. У сучасному традиційному мовознавстві семантику займенника не ставлять під сумнів такі мовознавці: С. Самійленко, І. Білодід, Б. Кулик, М. Леонова, М. Жовтобрюх, В. Горпинич, Г. Насенко, О. Микитюк та інші. У статті дотримуємося погляду, що займенник – це самостійна, змінна частина мови з частиномовним значенням дейктичності (вказує на предмети, ознаки та кількість, але не називає їх), оскільки в мовознавчих працях кінця ХІХ – початку ХХ ст. займенник – це окрема частина мови. На думку мовознавиці Оксани Микитюк, український займенник є стрижневим у відтворенні національної самобутності та неповторності. Наповнюючись словесним змістом у сфері мовлення, займенники всіх розрядів дають змогу простежити національну специфіку на основі низки форм та особливостей вживання [1, с. 70]. Граматична «займенниковість» полягає в строкатості морфологічних характеристик, в індивідуальному оформленні кожного розряду займенника, відповідно до тих частин мови, з якими він співвідноситься. Отже, займенники утворюють особливу систему слів-субститутивів [2, с. 20].

Мета цього наукового дослідження – виявити й описати всі можливі варіантні відмінкові форми присвійних займенників *мій, твій, свій*, а також вказівних займенників *той, сей* у поезіях Івана Франка. **Джерельною базою** послужили поезії, видані за життя письменника, зокрема такі збірки Каменяра: «Баляды и рассказы» (1876), «3 вершин і низин» (1887, 1893), «Зівяле листе» (1896, 1911), «Мій ізмарагд» (1898), «Давне і нове» (1911), «Із днів журби» (1900), «Semper tiro» (1906), «Із літ моєї молодости» (1914). Тема наукового дослідження є **актуальною**, оскільки аналіз такого матеріалу може слугувати основою для майбутніх напрацювань, які стосуватимуться мови творів не лише Каменяра, а й інших письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська мова кінця ХІХ – початку ХХ ст., на відміну від сучасної, репрезентує два типи відмінювання займенників – східноукраїнський [3] та західноукраїнський [4], що зумовило наявність варіантних форм.

1. Варіантні відмінкові форми займенників *мій, твій, свій*. У сучасній українській мові присвійні займенники *мій, твій, свій* у родовому відмінку однини набувають форми *мого, твого, свого* [5, с. 142], які утворилися внаслідок стягнення звуків (асиміляція *e* до *o* та випадіння інтервокального *j*: *моєго* → *мојого* → *мо-ого* → *мого*) [6, с. 170; 7, с. 158]. Пам'ятки української мови, зокрема ХVІ–ХVІІ ст. засвідчують в основному нестягнені форми, хоча фіксують

також і поодинокі випадки стягнених [8, с. 152]. Нестягнені форми збереглися в низці говорів, зокрема в говірках карпатської діалектної зони [9, с. 284; 6, с. 171; 10, с. 142].

Українські граматики XIX – початку XX ст. фіксують варіантні форми: *мого* (*моєго, мойого*) [4, с. 85]; *мого* (*мойого, мойго*) [3, с. 113]; *мойого, мого* [11, с. 214], що свідчить про нормативність вживання в тогочасній українській мові варіантних форм.

Аналізовані поетичні твори І. Франка у родовому відмінку однини репрезентують такі варіантні форми присвійних займенників чоловічого та середнього роду (без надання переваги якійсь із них):

– *мого–мойого*: *Пісні ті стали красою єдиною Бідного мого, тяжкого життя* (ЗВН 1887, с. 36); *Не повинен допустити Так довго мойого морити в тюрмі* (ЗВН 1887, с. 241); *З мойого сердечка щастє унесла* (ЗЛ 1896, с. 60); *Не радий із щастя мого?* (МІ 1898, с. 96); *З мойого саду бистра річка на млин сусідови текла* (МІ 1898, с. 88); *День і ніч сердитий вітер бєсь о дому мого ріг* (ІДЖ 1900, с. 3); *Се часть єства мойого, хоч не в ній душа моя* (ІДЖ 1900, с. 64); *І кождий відрух мого серця почав ся в нім* (СТ 1906, с. 98); *Ти взяв один з мого життя момент* (ДН 1911, с. 17); *І до мойого ти порога прийшов* (ДН 1911, с. 14);

– *твого – твого*: *І щоб світу добра служба З твого плоду стала!* (ЗВН 1887, с. 8); *Не твого ума се діло* (ЗВН 1887, с. 165); *Може в тім осміянім суть твого життя* (ЗЛ 1896, с. 25); *Шлемо тобі привіт від твого мужа* (МІ 1898, с. 155); *От бач, твою зневажив волю, З твого шляху геть утік* (МІ 1898, с. 87); *Я бою ся твого ока, твоїх уст, твого лиця* (ІДЖ 1900, с. 9); *Загнівалась на Яса твого?* (СТ 1906, с. 24); *Ми з твого заповіту Не вронили ні атому* (СТ 1906, с. 126); *Потратували всю ниву убогого твого сусіда* (ДН 1911, с. 29); *Твого я найкраща частка* (ДН 1911, с. 14);

– *свого – свого*: *На кождім кроці свого ходу Він щось цікаве зустрічав* (ЗВН 1887, с. 96); *З людства свого ні пилінки В вічність не хоче нести с собою* (ЗЛ 1896, с. 106); *Яка тобі заслуга, коли кохаєш свого брата, друга?* (МІ 1898, с. 20); *Хоч кров йій із серця свого точки* (МІ 1898, с. 32); *Щоб згладилась моя провина, Він віддав за мене свого сина* (СТ 1906, с. 99); *Щоб держались ви, як добрі пастирі свого стада* (СТ 1906, с. 128); *Недавно куплений невольник має намір пана свого вбити* (ДН 1911, с. 48); *Брата свого не любиш* (ДН 1911, с. 14). Інколи таке варіювання присвійних прикметників зумовлене акцентуаційними змінами відповідно до вимог ритмомелодики тексту: *Любка милого жде свОго Не убитого – живОго* (БР 1876, с. 10), *І враз ти зупинила ся, злякалась голосу свогО* (ІДЖ 1900, с. 17).

Сучасна українська мова у родовому відмінку засвідчує присвійні займенники жіночого роду у формі *моєї, твоєї, своєї* [5, с. 142]. Натомість в українській мові XIX – початку XX ст. мовознавці допускали форми *мої, моєї* [4, с. 85]; *моєї, мої (меї)* [3, с. 113]; *моєї, мої* [11, с. 214]. Форми родового відмінка *мої, твої, свої* (← *моѣ, твоѣ, своѣ*) збереглися в окремих говорах (у гуцульському, у закарпатському) [6, с. 171] та відбивають більш ранній етап у становленні присвійних займенників [7, с. 158]. У досліджуваних поезіях І. Франка у родовому відмінку однини засвідчено такі паралельні форми присвійних займенників жіночого роду:

– *моєї – мойі*: *Праця чекає моєї руки* (ЗВН 1887, с. 36); *Моєї жінки ти не знаєш?* (МІ 1898, с. 31); *Щоб ти був одним з моєї добрової дружини* (СТ 1906, с. 134); *Може се моєї тінь покійної любови* (ІДЖ 1900, с. 7); *Чи ще ти мало мойі муки?* (ЗВН 1887, с. 226);

– *твоєї – твої*: *І сам не зглянеш ся, як пасмо Твоєї гордости урвєсь* (ЗВН 1887, с. 194); *Тебе шука душа, І до твоєї груди припадає* (ДН 1911, с. 18); *Не ткнутий блеском твої краси?* (ЗВН 1887, с. 59);

– *свої – свої*: *Веде йїх літом в поле, в гай, зимою до своєї хати* (ЗВН 1887, с. 95); *Так своєї судьби не дійдеш без праці й труду* (МІ 1898, с. 48); *То мала б доста для потреби свої!* (ЗВН 1887, с. 59); *Мати, райська рожє, О глянь на мене з свої висоти!* (ЗВН 1887, с. 60); *Не зречемось ми правди свої!* (ЗВН 1887, с. 109).

Зафіксовано одиничний випадок вживання словоформи *свеї* у поезії «Поступовець» із поетичної збірки «Із літ моєї молодости» (1914), характерної для гуцульських [12, с. 272] та бойківських [13, с. 208] говірок: *Я згоди хочу, та не зміню гадки свеї, бо так чіпати ся раз тої, а раз сеї, то... гм... застій!* (ЛІМ 1914, с. 53). Припускаємо, що використання діалектної форми присвійного займенника зумовлене або потребами римування (*свеї* – *сеї*), або небажанням поета відриватися від галицького мовлення як вияв любови до свого рідного.

У давальному відмінку однини присвійні займенники чоловічого роду *мій, твій, свій* набувають форм *моєму, твоєму, своєму* [5, с. 142]. Однак в українській мові кінця XIX – початку XX ст. нормативними були: *мому (моєму, мойому)* [4, с. 85]; *моєму, мойму, мому* [3, с. 113]; *мойому, мому* [11, с. 214]. Стягнені форми широко репрезентовані в південно-західних говорах, зокрема в гуцульському, у закарпатських; у говорі батюків [6, с. 171].

В аналізованих поетичних творах І. Франка засвідчено стягнені форми *твому, своєму, мому*: *О, скоро так, то буде й твому Життю кінець* (ЗВН 1887, с. 245); *Будь вірна своєму мужу* (ЗЛ 1896, с. 99); *Та замітний вже оку мому* (ЗЛ 1896, с. 32), які відомі переважно в говорах південно-західного наріччя. Досліджувані поезії в збірці «Semper tūo» також фіксують і давню нестягнену форму *мойому*: *Мойому читачеві* (СТ 1906, с. 8); *Вірь мойому коханю!* (СТ 1906, с. 24).

У сучасній українській мові присвійні займенники чоловічого роду *мій, твій, свій* у місцевому відмінку однини набувають форм *на моєму/моїм, на твоєму/твоїм, на своєму/своїм* [5, с. 142]. Однак в українській мові кінця XIX – початку XX ст. нормативними були: *на(у) моїм* [4, с. 85; 11, с. 214]; *на моїм, моєму* [3, с. 113]. У місцевому відмінку однини стягнені форми *в моїм, на твоїм, в своїм* засвідчено і в аналізованих поезіях І. Франка: *То всіх вас жидів в моїм царстві Без милости виріжу в пень* (ЗВН 1887, с. 28); *Його мисль в моїм слові чути* (СТ 1906, с. 100); *В своїм небі я ряджу ся* (СТ 1906, с. 127); *В моїм небі місця много* (СТ 1906, с. 127), *І згадаєш ти своє Нудьгування в своїм світку* (ДН 1911, с. 20); *Чи комарик забринить На вікні твоїм весною* (ДН 1911, с. 20).

Проте поетичні твори І. Франка фіксують вживання нестягнених форм *(у) мойому, (у/на) твому, (у/на) свойому*, які характерні для галицько-буковинської групи говорів південно-західного наріччя: *Пісня-ж твоя в невмираючій силі В мойому серці ясніє, живе* (ЗВН 1887, с. 36); *А що сумнів ся ти в мойому слові* (СТ 1906, с. 82); *І багато пасажерів Їде в мойому експресі* (СТ 1906, с. 127); *Смуток на твому Ясному личеньку* (ЗВН 1887, с. 63); *Сліз гірких потоки на твому лиці блідому Лишають слід свій* (ЗЛ 1896, с. 32); *Чи в твому серці зима* (ЗЛ 1896, с. 55); *Хотів у свойому царстві живучих Усіх повбивати жидів* (ЗВН 1887, с. 27); *І кождий на свойому полі Для себе і жиймо й працюймо* (ЗВН 1887, с. 52); *Що пан у свойому селі Чогось то зборонить не сміє* (ЗВН 1887, с. 102); *Та й доси в блиск свойому нетлінний!* (СТ 1906, с. 111).

2. Вказівні займенники. Українська мова XIX – початку XX ст. репрезентує стягнені та нестягнені форми вказівних займенників *та, те, ті* [4, с. 86; 3, с. 114; 11, с. 217], а також *ся, се* [3, с. 114]. Хоча в сучасній літературній мові нормативними є лише нечленні форми [5, с. 142], членні ж збереглися в діалектах південно-західного наріччя.

У досліджуваних поетичних творах І. Франка фіксуємо такі варіантні форми вказівних займенників:

1) у називному відмінку однини жіночого роду *та/тая, ся/сяя* : *Ох, і зблідне щічка та румяна* (ЗВН 1887, с. 35); *І досі снить ся ім та руськая вольниця* (СТ 1906, с. 92); *Ох, і не раз тая пісня невгодин життя Тихий привіт мені слала* (ЗВН 1887, с. 36); *Отсе тая стежечка, де дівчина йшла* (ЗЛ 1896, с. 60); *У мене ж тая Русь кровава в серці рана* (ДН 1911, с. 16); *Широко рознеслась отак на все Підгір'я і Поділя Ся вість* (ЗВН 1887, с. 211); *Авжеж вартнійша сая золота!* (МІ 1898, с. 71; ДН 1911, с. 74); середнього роду *те/теє, се / сеє*:: *Є море страшенне, кипуче, Самбатіон море те звесь* (ЗВН 1887, с. 26); *В той час як раз ви не теряйте Надії й твердо*

теє знайте (ЗВН 1887, с. 84); *Та зовсім не те, не теє, що хотілося сказати* (ЗЛ 1896, с. 15); *Нам самим теє знати* (ІДЖ 1900, с. 41); *розбити рада б те житє мізерне* (ST 1906, с. 132); *Блаженний муж, кого за теє лають* (ST 1906, с. 80); *Хто на сьому місці повинність сповняє, яку теє місце на нього вкладає* (ДН 1911, с. 41); *Покиньте се пустее діло* (ЗВН 1887, с. 101); *Як могла сказати се так рівно?* (ЗЛ 1896, с. 19); *Хоч яке се житє і трудне і сумне* (МІ 1898, с. 106); *Хто, як, за що скосив се гарне тіло, На все лишилось темним сеє діло* (ST 1906, с. 23);

2) у знахідному відмінку однини жіночого роду *ту* / *тую*, *сю* / *сюю*: *Як мало вмiли-б ще цінити ту волю* (ЗВН 1887, с. 130); *Посумніли на тую мову смільчаки* (ЗВН 1887, с. 103); *Ті, що вгору йдуть з долини в тую кузню* (ІДЖ 1900, с. 57); *Зви се діалектом, зви жартоном Тую дошку, ту букову ложку* (ST 1906, с. 90); *І дармо ліку я шукав на сю свою хворобу* (ЗЛ 1896, с. 54); *І все, що діяло ся з ним сю ніч* (МІ 1898, с. 68); *Пописав і попечатав власноручно сюю вість* (МІ 1898, с. 94); *Я спішу на сю стежину і розшукую твій слід* (ІДЖ 1900, с. 4); *Ніж віру сю весь вік Отак давать на сміх* (ДН 1911, с. 37);

3) у називному та знахідному відмінках множини *ті* / *тіі* (*тіі*): *І впали жиди ті на землю* (ЗВН 1887, с. 28); *Мовляли тіі небораки* (ЗВН 1887, с. 123); *Ох, тіі очі темнійші ночі* (ЗЛ 1896, с. 47); *Чи ти взяв тіі гроші в ту ніч?* (МІ 1898, с. 134); *І ми були готові наплювати на всі ті мрії* (ІДЖ 1900, с. 49); *Та при думці про ті звуки Я, їй Богу, одурію* (ST 1906, с. 131); *Чей знайду очі тіі, що безмежно кохаю* (ST 1906, с. 46); *Уважай на ті смертельні труби* (ДН 1911, с. 14) тощо.

У ранніх аналізованих поезіях І. Франка виявляємо поодинокі випадки вживання редукованих форм *тота*, *тото*, *тоту*: *Тота палата, що ми мурували* (ЗВН 1887, с. 83); *То рвесь, скигить тота голота* (ЗВН 1887, с. 209); *Чи на тото вас ваші власті попом поставили оттут* (ЗВН 1887, с. 116); *Аж ось гайдук зліз з воза, взяв тото до рук* (ЗВН 1887, с. 198), *Най одберу тоту пшеницю* (БР 1876, с. 30), які збереглися в карпатських говорах, зокрема в закарпатських, в говорі галицьких лемків, в гуцульському говорі [6, с. 177]. У частині наддністрянських говорів збереглися складні форми цих вказівних займенників *тамтой*, *тамті*, які виявляємо і в поетичних творах І. Франка: *Бачучи невольника живого, а в обрусі голову тамтого* (ДН 1911, с. 50); *Тамті в жидах вина шукали* (ЗВН 1887, с. 89). У західноукраїнському варіанті літературної мови вказівні займенники *тот*, *тота*, *тото*, *тамтой*, *тамта*, *тамто*, *тамті* були нормативними [4, с. 86], однак до сучасної української мови вони не ввійшли.

В аналізованих поезіях І. Франка вказівний займенник жіночого роду *та* в родовому відмінку однини засвідчено з варіантними формами *тої* (*тої*)/*тієі*: *Для нас тобі жаль тої частки* (ЗВН 1887, с. 52); *От з тої то доби тяжкої У мойій памяті старій Пригода згадуєсь* (ЗВН 1887, с. 82); *А серед тої колотнечі Мужик стояв* (ЗВН 1887, с. 89); *З тої праці та добра не видить* (ST 1906, с. 66); *На дні тієі балки Страшна гадюка вєть ся* (МІ 1898, с. 54), що на сьогодні є нормативними [5, с. 142]. Натомість українські граматисти XIX – початку XX ст. не мали однозначної думки щодо цього; зокрема вони виокремили форми: *тої* [4, с. 86]; *тої* (*теї*, *тієї*, *тії*) [3, с. 114]; *тої*, *тієї* [11, с. 217], що й зумовило, на нашу думку, наявність паралельного вживання цих словоформ в поетичних творах І. Франка.

У сучасній українській мові [5, с. 142], а також в українській мові XIX – початку XX ст. [4, с. 86; 3, с. 114; 11, с. 218] вказівний займенник *сей* у родовому відмінку однини набуває форми *сього*. Однак галицько-буковинські говірки у непрямих відмінках займенника *сей* зберегли кореневий голосний [e] (*сього*←*сего*) [14, с. 125; 6, с. 170]. Саме цю діалектну форму *сего* фіксуємо в аналізованих поетичних творах І. Франка: *Тоді в імя сего ладу Судить мене без милости!* (ЗВН 1887, с.40); *І сего б я ніяк не припустив* (ST 1906, с. 52); *Хто смів красу й пишноту сего поля Втоптать в болото* (ЗЛ 1896, с. 36); *На сего власне зло его впаде* (МІ 1898, с. 34); *І потоптать найвисше і найкрасше З сего, що ти дала нам* (ДН 1911, с. 11) та ін., проте вже у збірці «Semper tiro» (1906) репрезентовано нормативну форму *сього*: *Пусти мене, мій Боже, З сього сьвітлого округа* (ST 1906, с. 131).

Висновки. Отже, українська мова кінця XIX – початку XX ст. репрезентує особливості словозміни й формотворення займенників відповідно до західно- та східноукраїнського варіантів літературної мови. У досліджуваних поезіях І. Франка виявлено варіантні форми присвійних займенників *мій, твій, свій* та *моя, твоя, своя* у родовому (*мого/мійого, твого/твійого, свого/свійого; моєї/моєї, твоєї/твійої, своєї/своїї/своїї*), давальному (*моєму/моєму*) відмінках однини, які були нормативними і для західно-, і для східноукраїнського варіантів мови кінця XIX – початку XX ст. Натомість у місцевому відмінку однини засвідчено варіантні форми, одна з яких була характерна для тогочасної української мови (*в моєм, на твоєм, в своєм*), інша ж відображала словозміну займенників галицько-буковинської групи говорів (*в моєму, на твоєму, в своїму*). Зафіксовано стягнені та нестягнені варіантні форми *вказівних займенників* у називному та знахідному відмінках однини жіночого та середнього роду, а також у множині (*та, те, ті/тїя, тєє, тїї; ся, се/сяя, сеє; сю/сюю*). Виявлено поодинокі випадки вживання редулькованих форм (*тота; тото, тоту*) та складних форм (*тамтой, тамті*) *вказівних займенників*. Засвідчено варіантні форми займенника *та, сей* в родовому відмінку однини, які відображають західно- та східноукраїнський літературні варіанти мови кінця XIX – початку XX ст. (*мої/мієї; сього*), а також характерні галицько-буковинській групі говорів південно-західного наріччя (*сеґо*). Глибше досліджуючи варіантні відмінкові форми присвійних та *вказівних займенників* інших літературних родів Каменяра, а також інших письменників того часу, можемо простежити особливості творення літературної мови кінця XIX – початку XX століття.

Джерела матеріалу та їхні умовні скорочення

- БР 1876** – Франко І. Баляды и рассказы. Львів: Зь друкарнѣ Товариства имени Шевченка, 1876. 32 с.
- ДН 1911** – Франко І. Давне й нове. Друге побільшене видане збірки Мій «Ізмарагд». Львів: Накладом українсько-руської видавничої спілки, 1911. 263 с.
- ЗВН 1887** – Франко І. З вершин і низин: Збірник поезій. Львів: [Б.в.], 1887. 251 с.
- ЗВН 1893** – Франко І. З вершин і низин: Збірник поезій. Друге, доповн. видане. Львів, накладом Ольги Франко, 1893. 468 с.
- ЗЛ 1896** – Франко І. Зівяле листе. Лірична драма. Львів: З друкарні Інст. Ставропігійського, 1896. 112 с.
- ЗЛ 1911** – Франко І. Зівяле листе. Лірична драма. Друге видане. Київ: Друкарня «С.В. Кульженко», 1911. 109 с.
- ІДЖ 1900** – Франко І. Из днів журби: поезії. Львів: З друкарні В. Шийковського, 1900. 127 с.
- ІЛМ 1914** – Франко І. Из літ моєї молодости. Збірка поезій Івана Франка з п'ятиліття 1874–1878. Львів, 1914. 126 с.
- МІ 1898** – Франко І. Мій Измарагд: поезії. Львів: З друкарні нар. ст. Манецкого і Спілки під зарядом В. Годака, 1898. 174 с.
- СТ 1906** – Франко І. Sempet tiro: Збірка поезій. Львів: накладом україн.-руської видавничої спілки, 1906. 135 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Микитюк О. Український займенник – основа творення національної неповторності. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. 2013. № 1 (250). С. 67–71. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/5597>
2. Шабат-Савка С.Т. Займенник у системі координат української мови: відкрита лекція. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7268>
3. Тимченко Є. Українська грамати́ка. 2-ге вид. К.: Друкарня Ун-ту св. Володимира Акц. Т-ва друк. і видавн. діла, 1917. 168 с.
4. Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Грамати́ка руської мови. Вид. 3. Відень, 1914. 202 с.
5. Український правопис. К.: Наукова думка, 2019. 391 с.
6. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору). Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 1960. 416 с.

7. Самійленко С. П. Іменник. *Бевзенко С.П., Грищенко А.П., Лукінова Т.Б., Німчук В.В., Русанівський В.М., Самійленко С.П. Історія української мови. Морфологія.* К: Наукова думка, 1978. С. 16–128.
8. Шпить О. Граматика і семантика займенника в українській мові XVI–XVII ст.: дис.... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. Львів, 2016. 280 с.
9. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей. Частина I. Звучня і морфологія. Прага, 1938. 550 с. Прага, 1938. 555 с.
10. Керницький І. Система словозміни в українській мові. На матеріалах пам'яток XVI ст. К.: Наукова думка, 1967. 287 с.
11. Сімович В. Граматика української мови для самовчання та в допомогу шкільній науці. Друге видання з одмінами й додатками. Київ–Ляйпціг: Українська накладня, 1919. 584 с.)
12. Лесів М.Я. Українські говірки у Польщі. Варшава: Вид-во «Український архів», 1997. 496 с.
13. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. К.: Наукова думка, 1984. Ч.І: А–Н. 495 с.; Ч. II: О–Я. 517 с.
14. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. 233 с.